

ЛІТЕРАТУРА

1. Літопис природи Національного природного парку «Гуцульщина». – Косів, 2015. – Т. 12. – 406 с.
2. Петричук Ю. В., Пасайлюк М. В., Сухомлин М. М. Збереження рідкісних видів грибів. Технологія *re-situ* // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин. Матер. III Між-нар. наук. конф. (4–7 червня 2014 р., м. Львів). – Львів, 2014. – С. 231–234.
3. Сухомлин М. М. Колекція культур грибів-макроміцетів як основа стратегії збереження генофонду базидіальних і аскоміцетних грибів // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. – 2010. – С. 102–107. (Наук. вісн. Схід-ноєвроп. нац. ун-ту імені Лесі Українки. – Вип. 4).
4. Хоуксворт Д. Л. Общее количество грибов, их значение в функционировании экосистем, сохранение и значение для человека // Микология и фитопатология. – 1992. – Т. 26, вып. 2. – С. 152–166.
5. Червона книга України. Рослинний світ / Ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко. – К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1996. – 608 с.
6. Червона книга України. Рослинний світ / Ред. Я. П. Дідух. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.

ПОШИРЕННЯ НОВОГО ДЛЯ УРБАНОФЛОРИ ХАРКОВА ВИДУ *GERANIUM SIBIRICUM* L. НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА

Ю. О. Юшкевич, Ю. В. Бенгус

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, УКРАЇНА
yushkevych.yulia@gmail.com

Загальною тенденцією сучасного розвитку флори Харкова є збільшення в її складі кількості адвентивних видів. Урбановфлора Харкова нараховує 1094 види [4]. З кожним роком ця цифра зростає у зв'язку з проникненням нових адвентивних видів і з кращим вивченням флори міста.

Нещодавно нами були виявлені в Харкові місцезростання герані сибірської (*Geranium sibiricum* L.). Цей вид раніше не згадувався у флорі міста. Ця рослина зустрічається в антропогенно-трансформованих екотопах, на рудеральних місцях у населених пунктах, у парках, садах, на пустирях, берегах річок, на узліссях, галявинах, луках. Нами було знайдено ділянки розповсюдження даного виду рослин у 5 районах міста – це Олексіївка, Одеська, Північна Салтівка, ж/м Рогань та селище Жуковського. Таке широке поширення даного виду свідчить про те, що він давно входить до флори Харкова, хоча цей факт досі не було задокументовано.

Вид *G. sibiricum* вказаних локалітетах був представлений переважно заростями з великою кількістю рослин, лише у одному місці зростання (р-н селища Жуковського) були знайдені поодинокі рослини. Геоботанічні дослідження в місцях масового зростання виду, проведені за стандартною методикою [2] показали, що його часткове проективне покриття складає від 63 % (район Одеська) до 82 % (район Олексіївка).

У досліджених місцях зростання *G. sibiricum* проявляє себе як домінуючий вид трав'яного покриву (рис. 1). Вивчення еколого-ценотичної структури фітоценозів показало, що серед супутніх рослин у всіх хабітатах переважають рудеранти, в меншій кількості представлені пратанти та сільванти. Даний вид є дворічною рослиною, він, на наш погляд, не є строгим пратантом (як багаторічні дернисті й кореневищні рослини). За відношенням до світла він є геліофітом і тому не може бути строгим сільвантом. За комплексом екологічних ознак ми вважаємо цей вид рудерантом (бур'яном). За відношенням до волог герань сибірська – мезофіт.

Механізм розкриття плодів *G. sibiricum* (рис. 2) забезпечує розкидання насіння на 1–2 м від материнської рослини. Завдяки такій автохорії насіння не розпорошується на великі відстані, а концентрується навколо місця зростання попереднього покоління рослин. Таким чином формується колонія, яка за кілька років ущільнюється і повільно збільшує свої розміри. Так забезпечується домінування даного виду у трав'яному покриві на досліджених ділянках. Цьому сприяє відсутність пошкоджень комахами і хворобами, зафіксована на всіх досліджених ділянках. Єди-

ним фактором, який пошкоджує рослини, було викошування заростей *G. sibiricum* на ділянці в районі Одеської. Навесні скошені рослини відновлюються із бруньок, які зимують біля поверхні ґрунту.

Рис. 1. Домінування *Geranium sibiricum* на досліджуваній ділянці
(м. Харків, район Одеська, серпень 2014 р.).

Аналізуючи час та спосіб занесення виду *G. sibiricum* на територію міста та ступінь натуралізації, ми віднесли цей вид до еунеофітів (потрапив у флору міста у XX ст.), асколютофітів (поширюється в результаті порушення рослинного покриву, антропогенної трансформації довкілля) та епекофітів (розповсюджений у вторинних фітоценозах).

На території Харкова, крім *G. sibiricum*, поширено кілька видів роду Герань (*Geranium*), зокрема, *G. robertianum*, *G. pusillum* і *G. sylvaticum*. *Geranium sibiricum* значно відрізняється від цих видів за екологічними характеристиками і морфологічними ознаками. Так, за життєвою формою *G. sibiricum* є дворічною рослиною, яка може продовжувати ріст на наступний рік, як озима рослина, або при скошуванні, на відміну від однорічних *G. robertianum* і *G. pusillum*. *Geranium sylvaticum* – багаторічний вид рослин з розвиненим кореневищем. Всі перелічені види мають розгалужені пагони, проте їх положення у просторі різняться. Якщо пагони *G. robertianum* і *G. sylvaticum* переважно прямостоячі, а в *G. pusillum* пагони змінюються від прямо-стоячих до розпростертих, то в *G. sibiricum* вони лежачі й розпростерті. Листки також мають різну форму та край листкової пластинки. Так, листок *G. sibiricum* в обрисі 5-кутовий, з надрізано-зубчастими краєм; *G. robertianum* – п'ятірний чи трійчастий, з вузькими перисторозсіченим краєм; *G. pusillum* – округлий, майже до основи пластинки 3–5-розділений, із двічі перисторозсіченим краєм; *G. sylvaticum* – в обрисі 5-кутовий, з гостро-городчато-зубчастим краєм.

Квітки в перелічених видів поодинокі, винятком є лише *G. sylvaticum*, квітконоси якої зібрані верхівковими щитками. Кольорова гама пелюсток видів відмінна: в *G. sibiricum* – блідно-рожеві з трьома пурпурними смужками (рис. 3), в *G. robertianum* – рожево-червоні, часто з білими смужками, в *G. pusillum* – світло-фіолетові або рожеві, в *G. sylvaticum* – червонуваті. За

переліченими ознаками можна легко відрізнити новий для урбанofлори Харкова вид герані від інших видів, які розповсюджені в місті.

Рис. 2. Розкрита коробочка *Geranium sibiricum* після розкидання насіння (автохорія) (м. Харків, район ж/м Рогань, серпень 2015 р.).

Рис. 3. Квітка *Geranium sibiricum* (м. Харків, район Одеська, серпень 2015 р.).

В останні роки герань сибірська широко розповсюджується по території України, заселяючи нові райони. Про це свідчать її знахідки у Хмельницькій [6], Київській [8], Сумській [7], Тернопільській [10], Полтавській [5], Івано-Франківській [9], Житомирській [3] та Чернівецькій [1] областях. Можна прослідити її тенденцію поширення із заходу на схід по лісовій і лісостеповій зоні України. Це свідчить, що *G. sibiricum* не поширилася поступово зі свого азійського ареалу, а потрапила до України іншим шляхом.

У декількох районах Харкова були взяті рослини *G. sibiricum* для гербаризації. Їх гербарій передано до Гербарію Харківського національного університету (СНУ) і Гербарію Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабленюк О. Оцінка запасів лікарської сировини видів роду *Geranium* L. на Буковині // Матер. студ. наук. конф. Чернів. нац. ун-ту ім. Ю. Федьковича присвяченій дню науки (Чернівці, 17–19 квітня 2013 р.). – Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, 2013. – С. 6–7с.
2. Григора І. М., Якубенко Б. С. Польовий практикум з ботаніки. Навч. посібн. – К.: Арістей, 2005. – 255 с.
3. Дунаєвська О. Ф., Козловський О. Ю. Вивчення дигресії екосистем міського парку внаслідок зростання рекреаційного навантаження // Географія та туризм [Електронний ресурс]. – 2013. – Вип. 26. – Режим доступу: <http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/2382>.
4. Звягінцева К. О. Анотований конспект урбанofлори Харкова. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 96 с.
5. Коваленко О. А. Ценотичний діапазон інвазійних видів флори національного природного парку «Пирятинський» // Синантропізація рослинного покриву України. Тези наук. допов. (м. Переяслав-Хмельницький). – К.–Переяслав-Хмельницький, 2012. – С. 84.
6. Ковтун І. В. Антропогенна трансформація природних ценофлор Кам'янецького Придністров'я (Хмельницька обл.) // Промисл. ботан. – 2003. – Вип. 3 – С. 7–20.
7. Панченко С. М., Кутявін Є. Г. Гербарій національного природного парку «Деснянсько-Старогутський». – Суми: Університетська книга, 2011. – 83 с.
8. Парікоза І. Ю., Гречишкіна Ю. В. Списки природної флори судинних рослин Голосіївського лісу та РЛП «Ліса гора» (м. Київ) [Електронний ресурс] // Наук. допов. НУБіП. – 2010. – № 4 (20). – С. 1–27. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B56i6taWL12OQIFLnmNqT1ZfTFU/view>.
9. Сичак Н. М. Нові локалітети деяких адвентивних видів рослин у Івано-Франківській області // Наукові основи збереження біотичної різноманітності. – 2012. – Т. 3 (10), № 1. – С. 111–112.
10. Сінгалевич О. В., Бай І. Є., Войтович Н. Я. та ін. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області у 2012 році. – Тернопіль, 2013. – 223 с.